

Henry Kissinger, *Leadership: Six Studies in World Strategy*, 2022, Allen Lane, 499 s.

Değerlendiren: Özdemir Akbal

Uluslararası politika araştırmalarında birey seviyesinin uluslararası politikanın sistemik yapısı ve dış politika yapım sürecine olan etkisi uzun süreden beri dikkate alınır bir konu olmuştur. Bu noktada uluslararası politikanın sistemik seviyesi ile dış politika yapım süreci de genel olarak araştırmalarda birbirine karıştırılan iki analiz düzeyi olarak ortaya çıkmaktadır. Bu karışıklığa ek olarak, tarihi sürecin temporal bir şekilde ilerlemesine dair ön kabul de uluslararası politika ve dış politika süreçlerine dair araştırmalarda bir başka a priori'yi oluşturmaktadır. Kitabın yazarı Dr. Henry Kissinger da gerek uzun soluklu yaşamı gerek de ABD karar alma süreçlerinde yürüttüğü görevler nedeniyle bu tarihi sürecin bizatihi kendisi olabilme fırsatını elde etmiştir. Dr. Kissinger, uluslararası politika alanına dair pek çok kitaba imza atmıştır. Türkiye'deki akademide de yakından tanınan Dr. Kissinger'ın bu eseri, daha önce yazdığı eserlerde de olduğu gibi kişisel tecrübe ve temaslarıyla birlikte kronolojik tarihi süreçleri içermektedir. Bu noktada çalışmanın giriş ve sonuç bölümünde ele alınan ve sistemik yapının etkisini sarfı nazar eden liderlik tartışması dışında genel olarak kronolojik bir biyografi olarak tanımlanması mümkündür.

Dr. Kissinger, kitabının giriş bölümü olan liderliğin ekseni kısmında her toplumun siyasal sistemi ne olursa olsun hatıralarından oluşan bir geçmiş ile evriminden esinlendiği bir geleceği arasında geçiş olduğunu belirtmektedir. Dr. Kissinger'ın

@ Dr, Trakya Üniversitesi, ozdemirakbal@gmail.com

id <https://orcid.org/0000-0001-7030-7946>.

© İlmî Etüdler Derneği
DOI: 10.12658/D0355
insan & toplum, 2023; 13(3): 233-236
insanvetoplum.org

bu ifadesi de çalışmasının dış politika yapım süreci bağlamında ele alındığını göstermektedir. Liderlerin düşünce ve eylemlerinin iki eksende kesiştiğini belirten Dr. Kissinger, bu eksenlerin ilkinin geçmiş ve gelecek ikincisinin de değişmez değerler ile liderlik edilenlerin arzuları olduğunu ifade etmektedir. Bir liderin ilk imtihanı liderlik ettiği toplumun tarihine, geleneklerine ve kapasitesine bağlı gerçekçi bir değerlendirme yapmasıdır. Bunun ardından lider, geçmişten ortaya çıkanlar ile geleceğe dair sezilenler arasında bir denge oluşturmalıdır. Liderlerin toplumlara strateji için ilham almaları amacıyla bir eğitimci gibi hizmet etmeleri gerektiğini belirten Dr. Kissinger; totaliter devlet yapılarının yetersiz liderliği ortaya çıkardığını, iyi liderlerin ise halklarıyla beraber yürüdüğünü belirtmektedir. Liderlerin kaçınılmaz olarak kısıtlamalarla çevrili olduğunu ifade eden Dr. Kissinger, temelde tarihi süreçlerin liderlerin ortaya çıkışında da etkili olduğunu iddia etmektedir. Kitabın girişinde kendi bağlamlarından liderleri ifade ederken çalışmaya konu olan altı liderin kriz zamanlarında doğduklarını ve bu zamanların etkisiyle krizli dönemlerde kendi toplumlarına liderlik ettikleri için çalışmaya konu edildiklerini açıklamaktadır. Dr. Kissinger'ın tarihselci yaklaşımı, 1618-1648 yılları arasında süren Otuz Yıl Savaşları'nın devamının 1914-1945 yıllarında gerçekleşen Birinci ve İkinci Dünya Savaşları olduğu ve bu dönemin de İkinci Otuz Yıl Savaşları olarak tanımlanması gerektiğine dair görüşünde açık bir şekilde tespit edilebilmektedir. Buna ek olarak pozitivist bir yaklaşımla Newtonian fiziğin mutlakiyeti üzerinden sosyal bilimlere gönderme yapan Dr. Kissinger, sosyal bilimlerin hermenötik bağlamı ile fiziğin bile kuantum ile mutlakiyet tartışmalarına tabi olduğu gerçeğini gözden kaçırmaktadır.

Kitabın amacının -ayrı bir açıklama yapılmasa da- sunum kısmından anlaşıldığı üzere, liderlik ve strateji üretiminin seçili örneklem üzerinden açıklanması olduğu sonucuna varılabilir. Bu noktada sunum kısmı liderin ortaya çıkışını incelemiş olsa da tarihi süreçlerin tanıtımı ile konu pekiştirilmeye çalışılmıştır. Kitaba konu edinilen liderlerin neden seçildiği sorusunun cevabı sunum kısmında açıklanan lider ve liderlik tanımına dayalı olarak okuyucunun zihninden verilmeye çalışılsa da bir devlet kuran ve bir milleti esaretten kurtaran Mustafa Kemal Atatürk gibi bir liderin neden çığır açıcı lider sıfatı ile başlı başına konu edilmediğinin tatmin edici bir cevabı eserde bulunmamaktadır. Buna ek olarak seçilmiş altı liderin kendi devletleri içinde dönüşüm ve gelişimlere çeşitli seviyelerde imza attığı gerçeği haricinde bu türlü değişim, dönüşüm ve gelişimleri aynı devletlerde başka zamanlarda görev yapmış liderlerle de tanımlamanın mümkün olduğu gerçeği de ortadadır. Kitaba konu olan liderlerin tamamı ile Dr. Kissinger irtibat halinde olmuştur. Özellikle Nixon, Dr. Kissinger'ın milli güvenlik danışmanı sıfatı ile birlikte çalıştığı önemli bir figürdür. Bu durum da Dr. Kissinger'ın seçili liderleri ele alırken kendisinin hatıra ve tercihlerinin genel liderlik ve lider tanımının önüne geçtiğini göstermektedir.

Dr. Kissinger, her bir lider ile olan hatıralarını ve liderlerin biyografik bilgilerini yakın tarih çerçevesinden oldukça ayrıntılı bir şekilde ortaya koymuştur. Her liderin biyografisini ele alırken liderin bir stratejiye dayalı davrandığını belirten Dr. Kissinger, Konrad Adenauer'in Şansölye olma sürecini, Batı Almanya'nın Soğuk Savaş dönemindeki politik gelişimini, Avrupa Birliği'nin ortaya çıkışını gayet ayrıntılı bir şekilde ortaya koymaktadır. Batı Almanya'nın 1955'te NATO'ya üye oluşunu da açıklayan Dr. Kissinger, kitabın geri kalan lider biyografilerinde olduğu gibi indirgemeci bir metodoloji tercih ettiği için liderlerin politika uygulama süreçlerindeki tercihlerinde sistemik yapının baskılayıcı ve yönlendirici etkisini göz ardı etmektedir. Adenauer'in alçak gönüllülük stratejisi olarak tanımladığı yaklaşımının ABD'nin yoğun etkisi altındaki Batı Almanya'nın bir yandan Avrupa'da yeniden var olma öte yandan da SSCB karşısında bir denge sağlama çabası olduğu hususu da kitap okunurken dikkatten kaçırılmamalıdır.

Kitapta ele alınan bir diğer lider de kararlılık stratejisi tanımı bağlamında Charles de Gaulle'dür. Dr. Kissinger'ın Charles de Gaulle değerlendirmesine Richard Nixon ile olan ilişkisi ve Vietnam'dan çekilme tartışmaları ile başlaması, kendisinin görev yaptığı dönemdeki hatıraları üzerinden kitabı şekillendirdiğine dair düşünceleri de desteklemektedir. Dr. Kissinger, Charles de Gaulle ile 14. ve 15. Lui'ler yanında Kardinal Richelieu'yü de değerlendirmiştir. De Gaulle'ün iktidara gelişinde Fransa iç politik çatışmalarını da ele alan Dr. Kissinger, ayrıntılı bir değerlendirme ortaya koymuştur. Dr. Kissinger, bizatihi çalıştığı Richard Nixon'ı da çalışmasında ele almıştır. Richard Nixon'ın bir denge stratejisi yürüttüğünü belirten Dr. Kissinger, ABD başkanını devletini Orta Doğu'da etkin bir güç haline getiren, Çin'e yönelik politika ile Soğuk Savaş'ın ikili dengesini üçlü denge boyutuna getiren bir lider olarak tanımlamaktadır. Nixon'ın SALT I anlaşmasındaki girişimlerini de ayrıntılı bir şekilde ele alan Dr. Kissinger, ABD'nin o dönemde gerçekleşen politikalarında SSCB ve liderlerinin rolünü ise yeterli ayrıntıyla ele almayarak seçili lider tanıtımı yaklaşımını bir kez daha ortaya koymuştur.

Dr. Kissinger bir başka lider olarak Enver Sedat'ı ele almış ve liderlik stratejisinin de aşkınlık olduğunu ifade etmiştir. Buna göre Sedat, devlet başkan yardımcısı olduğu dönemden itibaren Mısır'ın gelişmesi ve uluslararası alanda saygın bir yere sahip olması için çalışmalar yürütmüştür. Bunun en etkili örnekleri olarak da 1973 Arap-İsrail Savaşı'ndan sonra ortaya çıkan görüşmeler ve Menahim Begin ile ortaya çıkardığı barış süreci verilmiştir. Dr. Kissinger her ne kadar Gerald Ford ve Jimmy Carter'a ilişkileri tanımlamada bir yer vermiş olsa da Richard Nixon için daha ayrıntılı bir yer ayırmıştır. Lee Kuan Yew, Dr. Kissinger'ın incelediği bir başka lider olarak mükemmellik stratejisi ile sunulmuştur. Dr. Kissinger, Lee'nin Doğu

Batı kültürlerini sentezleyebilme kabiliyeti, ABD ve Çin ilişkileri başta olmak üzere bağlantısızlar hareketi ile yakınlaşmasını ve buna ek olarak Singapur'u yolsuzluk ve barınma sorunundan kurtararak önemli bir merkez haline getirmesini bu stratejinin bir ürünü olarak tanımlamaktadır. Dr. Kissinger son olarak ikna stratejisi uyguladığı görüşü ile Margaret Thatcher'ı ele almıştır. Thatcher'ın kadın olarak politik ortamda varlığı üstelik de Muhafazakar Parti içinde liderliğe yükselen yolu etkileyici bir biçimde açıklanırken; Birleşik Krallığın ekonomik zorluklarının aşılması, Falkland sorunu, ABD ile ilişkiler ve Hong Kong'un Çin'e devri sürecinin başlaması da ele alınan konular arasındadır. Dr. Kissinger, Kuzey İrlanda sorununun yönetimi sürecinde Thatcher'ın yaklaşımını da tanımlamakta ve John Major hükümetinin yaptığı barış anlaşmasının Thatcher'ın hazırladığı ortam üzerine kurulu olduğunu anlatmaktadır.

Kitabın sonuç bölümünde liderliğin evrimi, liderlerin sosyal yapıda dikey hareketlikten faydalanabilmesi üzerinden açıklanmıştır. Bu iddia ise ele alınan liderlerin orta sınıf ailelerden gelerek liderlik yapmaları ile desteklenmektedir. Kitaba konu edilen liderler için geçerli bu durumun, bir başka deyişle örneklemin evreni temsil edip etmediği ise bir soru olarak kalmaktadır. Bu sosyolojik yaklaşımın uluslararası politika açısından uygulanabilmesi bağlamında Kissinger'ın kitabın girişinde belirttiği ve uluslararası politika teorisyenlerinin toplumun düşünce biçimine yaptığı etkiyi vurguladığı yaklaşımı ile ancak teğet geçebilmektedir. Bu yaklaşım, yani uluslararası politikanın sosyolojik yapısının teorik düzlemi Dr. Alexander Wendt tarafından gayet başarılı bir şekilde ele alınmıştır. Ayrıca yapay zeka, karşılıklı garantili yıkım gibi kavramlarla da liderlik davranışını sonuç bölümünde tanımlayan Dr. Kissinger, indirgemeci bir yaklaşımın sistemik perspektiften uzak bir sonucunu ortaya koymuştur. Dr. Kissinger'ın indirgemeci metodolojisinden vazgeçerek politika yapıcı olarak sistemik seviye ile uyum sağladığı ifadeleri Dr. Kenneth N. Waltz tarafından açık bir şekilde ortaya konmuştur. Dr. Kissinger'in çalışması kendisi tarafından seçili altı liderin kronolojik biyografilerinin ortaya konması hususunda oldukça ayrıntılı ve akıcı bilgiler vermektedir. Buna rağmen ne liderlik yaklaşımı ne de uluslararası politika teorilerinin ortaya konması açısından net atıflar içermemekte, çalışma bu yapıyla daha çok biyografik bir eser olarak tarihi süreci başarılı bir şekilde tanımlayan eser olarak ortaya çıkmaktadır. Bu çabanın yerine gerek Neoklasik Realist yaklaşım gerek de sistemik seviye analizi ile liderlerin eyleme biçimlerinin ele alınması; kitabın, oldukça çalışmaya muhtaç olunan teorik analiz alanına Dr. Kissinger gibi önemli bir figür tarafından katkıda bulunmasını da sağlayabilirdi.